

اختیارات حاکم در استیفای قصاص در فقه

اسلامی و حقوق ایران

www.ketab.ir

مؤلفان صادقی سیروی
کارشناس ارشد فقه و حقوق جزا

سرشناسه	: صادقی سیروی، مژگان، ۱۳۶۷-
عنوان قراردادی	: ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	: اختیارات حاکم در استیفای قصاص در فقه اسلامی و حقوق ایران/ مژگان صادقی سیروی.
مشخصات نشر	: تهران: خرسندی، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۱۲۷ ص.
شابک	: 978-622-224145-2
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: قصاص (فقه) -- ایران
موضوع	: -- IranLex talionis (Islamic law)
موضوع	: حقوق جزا (فقه) -- ایران
موضوع	: Crime law (Islamic law) -- Iran
موضوع	: قانون مقابله به مثل -- ایران
موضوع	: Lex talionis -- Iran
رده بندی کنگره	: ۳۹۵۳KMH
رده بندی دیویی	: ۵۵۰۷۷/۳۴۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۳۵۶۲۶۴
وضعیت رکورد	: فیبا

انتشارات خرسندی

دفتر مرکزی: خیابان نلسون ماندلا (چردن) - ضلع شمال غربی چهارراه جهان کودک - پلاک ۶۶ - طبقه اول -

واحد ۳ تلفن: ۸۸۶۶۵۳۰۷ - ۸۸۶۶۳۷۶۲

مرکز پخش و توزیع: خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، خیابان لبافی نژاد، نرسیده به خیابان دانشگاه، پلاک ۱۷۴،

واحد زیرزمین تلفن: ۵-۳۴-۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۶۶۴۹۰۵۸۴ و ۶۶۴۸۴۸۵۸

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.Khorsandypub.com

اختیارات حاکم در استیفای قصاص در فقه اسلامی و حقوق ایران

مؤلف: مژگان صادقی سیروی

چاپ اول: ۱۳۹۹ - تیراز: ۵۰۰ جلد - قیمت: ۳۲۰,۰۰۰ ریال

ISBN: 978-622-224145-2

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۴۱۴۵-۲

فهرست مطالب

۹	 مقدمه
---	-------------

فصل اول: مفاهیم و کلیات

۱۲	 بخش اول: مفهوم شناسی
۱۲	 مبحث اول: حاکم یا سلطان و تحول معنایی آن
۱۶	 مبحث دوم: مفهوم و حکمت قصاص
۲۵	 مبحث سوم: ولی دم و مجنی علیه
۲۷	 مبحث چهارم: تقسیمات حقوق
۲۷	 بخش دوم: مسائل مقدماتی
۲۷	 مبحث اول: اختیارات مجنی علیه در استیفای قصاص
۳۲	 مبحث دوم: اختیارات اولیای دم در استیفای قصاص
۴۶	 مبحث سوم: شرایط ثبوت قصاص
۴۸	 مبحث چهارم: صاحبان حق قصاص

فصل دوم: دلایل و محدوده اختیارات حاکم در استیفای قصاص

۵۸	 بخش اول: مبانی و دلایل اختیارات حاکم
۵۸	 مبحث اول: دلایل فقهی
۶۳	 مبحث دوم: دلایل حقوقی
۶۵	 مبحث اول: قاعده حاکم و تغییر در اجرای قصاص
۷۵	 مبحث دوم: قصاص
۷۶	 گفتار اول: تقاضای مجنی علیه یا اولیای دم
۸۷	 گفتار دوم: اذن رهبری
۹۴	 گفتار سوم: اذن مجنی علیه یا اولیای دم
۹۶	 گفتار چهارم: پرداخت تفاضل دیه

- گفتار پنجم: عدم آزار رسانی به جانی ۹۷
- گفتار ششم: تفویض و توکیل در اجرای قصاص ۹۸
- گفتار هفتم: اختیارات حاکم در قصاص حامل ۱۰۲
- مبحث سوم: دریافت دیه ۱۰۶
- مبحث چهارم: صلح ۱۰۹
- مبحث پنجم: عفو ۱۱۳
- گفتار اول: تفاوت عفو و صلح ۱۱۳
- گفتار دوم: عفو اولیاء دم ۱۱۴
- گفتار سوم: عفو ولی امر یا حاکم ۱۱۵
- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۱۱۹
- منابع ۱۲۱

مقدمه

خداوند متعال انسان را موجودی مختار و آزاد خلق کرده و هر عملی که خلاف شأن و منزلت انسان باشد، زشت و ناپسند شمرده است. آسیب زدن به دیگران همواره در سیرت تمام انسان‌ها و نیز در تمام ادیان الهی مذموم شناخته می‌شود. عقوبت هر عملی مثل کشتن یا قطع کردن اعضاء و جوارح انسان محقون‌الدم، مجازاتی است که با عمل وی برابری می‌کند و باید تناسب داشته باشد و یک عمل مقابله به مثل قلمداد می‌شود که در ادیان الهی دیگر نیز پذیرفته شده است. قصاص قانونی بسیار پیشرو و انسانی، چه در زمان ابلاغ آن و چه در زمان ما است. عادت عرب جاهلی بر این بود که اگر کسی از قبیله آنها کشته می‌شد تا آنجا که قدرت داشتند از قبیله قاتل می‌کشتند و تا آنجا که حاضر بودند به‌خاطر کشته شدن یک فرد، تمام طایفه قاتل را نابود کنند. آیه ۳۳ سوره اسراء نازل شد و حکم عادلانه قصاص را بیان کرد: «وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيهِ سُلْطَانًا فَلَا يَسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا»^۱ و کسی را که خداوند خونش را حرام شمرده، نکشید، جز به حق و آن کس که مظلوم کشته شده، برای ولی‌اش سلطه (و حق قصاص) قرار دادیم؛ اما در قتل اسراف نکند، چرا که او مورد حمایت است!»

هرچند مطابق نظر مشهور فقهای امامیه، حنفی، مشهور مالکیه و شافعیه و غیر مشهور حنابله، حکم اولیه قتل عمد، قصاص است؛ اما به‌دنبال این حکم آنجا که می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ النُّحْرُ بِالْخُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأَنْثَى بِالْأَنْثَى فَمَنْ عَفَى لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنِ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ»^۲ ای افرادی که ایمان آورده‌اید! حکم قصاص در مورد کشتگان، بر شما نوشته شد

۱. اسراء: ۳۳.

۲. بقره: ۱۷۸.

است: آزاد در برابر آزاد، و برده در برابر برده، و زن در برابر زن، پس اگر کسی از سوی برادر (دینی) خود، چیزی به او بخشیده شود، (و حکم قصاص او، تبدیل به خون بها گردد)، باید از راه پسندیده پیروی کند. (و صاحب خون، حال پرداخت کننده دیه را در نظر بگیرد). و او [= قاتل] نیز، به نیکی دیه را (به ولی مقتول) بپردازد؛ (و در آن، مسامحه نکند). این، تخفیف و رحمتی است از ناحیه پروردگار شما! و کسی که بعد از آن، تجاوز کند، عذاب دردناکی خواهد داشت». مصالحه به دیه را نیز جایز دانسته است؛ اما حق قصاص یا مصالحه به دیه به افرادی داده شده که در اصطلاح فقه جزا، اولیای دم نام دارند و آنها همان ورثه مقتول هستند به جز زوج و زوجه که حق قصاص ندارند و در مواردی که مقتول فاقد ولی باشد، با توجه به اهمیت موضوع و بر طبق روایات متعدد، شارع را بر آن داشته که این حق را به امام یا حاکمی که امور مسلمین به دست اوست، اعطاء کند.

در این میان از مسائلی که چندان تحقیقی روی آن صورت نگرفته است، اختیارات حاکم در استیفای قصاص و بررسی این مسئله است که حاکم در جایگاه ولی دم می تواند از قصاص به دیه مصالحه کند یا به طور کلی از دیه گذشت کند یا خیر؟ هدف این پژوهش تبیین حدود اختیارات حاکم در این زمینه است.

مژگان صادقی سیروی

نویسنده و پژوهشگر